

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Н. КАРАЗІНА

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ: ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ ВИМІР

Методичні рекомендації для підготовки до семінарських занять
і організації самостійної роботи
для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня освітньо-професійних
програм «Філософія», «Візуальне мистецтво і менеджмент культурних проектів»,
«Культурологія», «Політичні технології та аналіз політики»

Електронний ресурс

Харків – 2025

УДК 94(477) (075,8)

I-90

Рецензенти:

Журавльов Денис – к. і. н., доцент кафедри історії України історичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

Безверха Вікторія – к. і. н., ст. викл. кафедри історії України та всесвітньої історії факультету історії, бізнес-освіти та права Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

*Затверджено до розміщення в мережі Інтернет рішенням Науково-методичної ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 8 від 28 березня 2025 року)*

I-90 **Історія** України: цивілізаційний вимір: методичні рекомендації для підготовки до семінарських занять і організації самостійної роботи для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня освітньо-професійних програм «Філософія», «Візуальне мистецтво і менеджмент культурних проєктів», «Культурологія», «Політичні технології та аналіз політики» [Електронний ресурс] / уклад. М. Є. Домановська, М. В. Чугуєнко. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2025. – (PDF 44 с.)

Методичні рекомендації містять поради щодо організації та проведення семінарських занять і самостійної роботи з курсу «Історія України: цивілізаційний вимір».

Для здобувачів вищої освіти освітніх програм: «Філософія», «Візуальне мистецтво і менеджмент культурних проєктів», «Культурологія», «Політичні технології та аналіз політики».

УДК 94(477) (075,8)

© Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2025

© Домановська М. Є., Чугуєнко М. В., уклад., 2025

ЗМІСТ

Вступ.....	4
1. Мета і головні завдання курсу «Історія України: цивілізаційний вимір».....	6
2. Організація семінарських занять і самостійної роботи впродовж семестру. Критерії оцінювання для здобувачів вищої освіти денної і заочної форм навчання.....	7
3. Семінарські заняття і методичні поради до підготовки.....	11
Тема 1. Вступ до історії України: цивілізаційний вимір. Міждисциплінарні зв'язки історії цивілізацій.....	11
Тема 2. Першопочатки цивілізації на теренах України. Наукова критика новітніх міфів про походження українців.....	13
Тема 3. Цивілізаційні особливості Давньої Русі очима сучасних істориків.....	15
Тема 4. Український Ранній Модерн у контексті глобальної історії.....	16
Тема 5. Переяславська угода 1654 року: «цивілізаційний вимір».....	18
Тема 6. Цивілізаційні виміри української революції (1917–1921 рр.).....	20
Тема 7. Імперські міфи про Україну під час Другої світової війни.....	22
Тема 8. Цивілізаційні виміри російсько-української війни: сучасні та історичні контексти, компаративні ретроспекції.....	24
Тема 9. Презентації творчих проєктів (на вибір)	26
4. Методичні поради щодо організації самостійної роботи з підготовки до семестрового екзамену. Критерії оцінювання і система нарахування балів для здобувачів денного і заочного відділень. Література для підготовки до екзамену.....	33
5. Список використаної літератури.....	42

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Історія України: цивілізаційний вимір» є важливою гуманітарною складовою вищої освіти, що спрямована на формування наукового світогляду та відповідального підходу до становлення європейської та української ідентичностей здобувачів вищої освіти філософського факультету. Вивчення історії України в її цивілізаційних аспектах допомагає розвивати системне наукове мислення, застосовувати соціально-політичні поняття та терміни, аналізувати суспільні процеси.

Пропоновані методичні рекомендації покликані допомагати як ефективному засвоєнню матеріалу курсу «Історія України: цивілізаційний вимір», так і формуванню необхідних компетентностей у здобувачів вищої освіти освітньо-професійних програм філософського факультету. Опанування гуманітарних дисциплін сприяє розвитку навичок soft skills, зокрема, комунікативних, когнітивних та адаптивних умінь, що особливо актуально для фахівців з філософії, культурології, візуальних мистецтв, менеджменту культурних проєктів та політології.

У сучасному світі фахівці цих спеціальностей здатні реалізувати себе на ринку праці лише за умови набуття широкого спектра гуманітарних знань. В умовах війни з російською федерацією та майбутнього післявоєнного відновлення України, поглиблення знань з історії нашої країни у глобальному контексті набуває особливої актуальності. Це сприяє формуванню патріотичних переконань, а також вмінню критично оцінювати суспільно-політичні реалії.

Особливе значення має самостійна робота здобувачів, яка поряд з аудиторними заняттями (в тому числі з онлайн заняттями у синхронному форматі) дозволяє здобувати, оновлювати та поповнювати знання, використовуючи їх у навчанні та майбутній професійній діяльності. Під керівництвом викладача вони опановують лекційний матеріал, готуються до семінарських занять та набувають загальних і фахових компетентностей, досягаючи результатів навчання, передбачених освітньо-професійними програмами.

Успішна організація самостійної роботи та підготовка до семінарських занять вимагає постійної взаємодії з викладачем, чіткого планування та регулярного консультування. Важливою є також наявність інструктивних матеріалів на онлайн-платформах і забезпечення постійних каналів комунікації, що є особливо важливим в умовах навчання з використанням дистанційних технологій.

Здобувачі вищої освіти мають неухильно дотримуватися принципів і норм академічної доброчесності, на яких ґрунтується науково-освітня діяльність Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (<https://karazin.ua/korisna-informatciia/akademichna-dobrochesnist-1/>), не допускати в роботах запозичень без цитування (плагіату) і використання технологій штучного інтелекту.

Методичні поради містять докладні інструкції з опрацювання проблемних питань, підготовки есе та творчих проєктів. Подано перелік рекомендованих навчальних посібників, наукової літератури та уривків джерел з історії України в її цивілізаційному вимірі, а також критерії оцінювання семінарських занять і завдань самостійної роботи для здобувачів вищої освіти денної і заочної форм навчання.

1. Мета і завдання курсу «Історія України»

Метою викладання дисципліни «Історія України: цивілізаційний вимір» є набуття здобувачами вищої освіти ґрунтовних знань з цивілізаційної історії України на сучасному рівні світової та вітчизняної історіографії, ознайомлення з провідними тенденціями сучасної історичної науки та оволодіння методами роботи з історичними джерелами та науковою літературою.

Основними завданнями курсу «Історія України: цивілізаційний вимір» є поглиблення знань здобувачів в контексті соціально-гуманітарних наук, ознайомлення з основами традиційної та сучасної історіографії, аналіз найважливіших дискусійних історичних проблем. Знайомство з сучасними методами дослідження історичних джерел та наукових публікацій дозволяє набути практичних навичок для аналізу поточних суспільних процесів. Здобувачі навчаються працювати зі значними обсягами текстів, робити власні висновки, підвищують мовну компетентність та набувають досвіду публічних виступів і дискусій.

Самостійна робота є невід'ємною складовою навчального процесу, яка передбачає активну пізнавальну діяльність здобувачів. Вона сприяє засвоєнню знань, формуванню стійких навичок і вмінь, а також покращенню мотивації та самоконтролю. Здобувачі набувають важливих компетентностей під час підготовки до семінарських занять, аналізу історичних процесів та участі в дискусіях. У сучасних умовах особливу важливість відіграють інформаційно-комунікаційні технології, які забезпечують ефективну організацію самостійної навчальної діяльності, дозволяють зробити навчальний процес більш якісним і сучасним.

Знання та навички, які формуються у здобувачів під час вивчення курсу включають знання принципів періодизації історії України у цивілізаційному вимірі, ключових понять та термінів, соціально-економічних, політичних та культурних процесів. Вони також навчаються аналізувати історичні події, брати участь у дискусіях на суспільно-історичні теми.

Курс «Історія України: цивілізаційний вимір» у підготовці сучасних фахівців філософів, культурологів, менеджерів культурних проектів, політологів сприяє формуванню критичного мислення та здатності розв'язувати професійні завдання.

2. Особливості організації семінарських занять. Критерії оцінювання

Семінарські заняття у рамках вивчення «Історії України: цивілізаційний вимір» допомагають здобувачам вищої освіти впорядкувати, поглибити і актуалізувати знання з основних питань курсу, набути умінь та навичок самостійно й творчо переосмислювати, аналізувати історичні події, факти, явища та процеси, давати зважені оцінки історичним особам та їхнім вчинкам тощо. На семінарських заняттях здобувачі вдосконалюють навички публічних виступів, аргументованого обговорення проблемних історичних питань, ведення дискусії. Семінарські заняття також сприяють успішній підготовці до складання підсумкового іспиту.

Залежно від особливостей розкладу занять, семінарське заняття за визначеною темою, зазвичай, відбувається після того, як здобувачі прослухали відповідну лекцію. Лекційні виклади передбачають структурований огляд теми з наголосом на дискусійних питаннях. Уже до семінарського заняття здобувачі мають певне уявлення про тему та питання семінару, а у процесі підготовки за планом заняття мають можливість сфокусуватись на актуальних питаннях теми.

Зазвичай план семінарського заняття містить 5–7 актуальних проблемних питань, які розглядаються у формі діалогу, дискусії з використанням мультимедійних презентацій. Виступи відбуваються насамперед за бажанням здобувачів, але викладач, який виконує роль модератора обговорення, має прагнути залучити максимальну кількість присутніх на семінарі. Разом із виступами на семінарському занятті оцінюються вагомі доповнення і зауваження. Наприкінці заняття викладач підбиває підсумки семінару, виставляючи оцінки, які в сучасних умовах надсилаються кожному учаснику на його обліковий запис електронної платформи.

Бали, які здобувачі отримують на семінарах, обов'язково вносяться до загальних рейтингових балів і підсумовуються з балами за виконання есе, творчих проєктів і екзаменаційного завдання.

Важливою складовою організації семінарських занять є попередня самостійне опрацювання здобувачем вищої освіти сучасної навчальної та наукової літератури, історичних першоджерел з метою пошуку, систематизації, аналізу інформації для відповідей на заплановані до розгляду та обговорення на семінарському занятті питання. Самостійна робота здійснюється за заздалегідь визначеним планом, запропонованим викладачем з урахуванням методичних порад щодо підготовки відповідей.

Ефективна підготовка здобувачів до семінарських занять з урахуванням рекомендацій викладача – головна запорука створення творчої атмосфери на заняттях і здобуття актуальних і корисних знань з курсу «Історія України: цивілізаційний вимір». Підготовка до семінарів відбувається у позааудиторний час за планом, завчасно оприлюдненим викладачем. Семінарські заняття є обов'язковими до відвідування здобувачами вищої освіти. Пропуски занять або незадовільно оцінена праця на семінарах, повинні бути перескладені викладачу під час консультацій або з використанням онлайн платформ.

Допуск здобувача до екзамену отримується за умови отримання мінімум 10 балів за роботу на семінарських заняттях.

Інформація про передбачене планом семінарське заняття містить такі складові:

Тема – назва і загальна тема семінарського заняття;

План – перелік основних запланованих для висвітлення і обговорення питань;

Література – список рекомендованої для самостійного опрацювання літератури;

Методичні рекомендації – поради щодо підготовки відповідей на питання.

На семінарському занятті оцінюються:

- усі відповіді студента на передбачені планом семінарського заняття питання;
- участь в обговоренні дискусійних питань;

– виступи з підготовленими індивідуальними доповідями.

Під час поточного оцінювання результатів навчальної діяльності здобувачів вищої освіти враховується їхня робота на семінарських заняттях. Додаткові бали нараховуються за виконання творчих проєктів, написання есе, участь у навчальних конкурсах, студентських наукових конференціях.

Критерії оцінювання роботи здобувачів на семінарських заняттях:

За підсумками кожного семінарського заняття викладач оцінює рівень знання здобувачами першоджерел, наукової літератури, уміння логічно та послідовно виступати під час обговорення питань плану семінарського заняття, ставити та відповідати на запитання в ході дискусії. Здобувач може набрати від 1 до 40 балів за роботу на семінарах протягом семестру.

Критерії оцінювання роботи здобувачів на семінарських заняттях:

Ваговий бал – 5. Максимальна кількість за усі виступи: $5 \cdot 8 = 40$ балів.

5 балів – виступ, який відповідає основним вимогам наукової та риторичної культури.

4 бали – логічний виступ, інформаційно насичений, продуманий.

3 бали – частково правильний виступ за темою з порушеннями параметрів красномовства.

2 бали – виступ зі значною кількістю фактичних помилок.

1 бал – формальний, короткий виступ, що не відповідає контексту питання

0 балів – відсутність виступу.

Здобувачам вищої освіти заочного відділення важливо розуміти, що правильний розподіл часу для самостійного опрацювання матеріалу та підготовки до занять є запорукою успішного опанування навчального курсу «Історія України: цивілізаційний вимір». У рамках вивчення цієї дисципліни, крім лекцій, передбачено поточне тестування, виконання самостійних робіт, а також 6 годин

семінарських занять. Семінари, самостійна робота і тести є ідентичними за тематикою та критеріями оцінювання з аналогічними видами роботи на денному відділенні. Максимальна оцінка за всі ці види роботи для здобувачів заочної форми навчання складає 40 балів. Наприкінці передбачено проведення підсумкового контролю (тестування), максимальна оцінка становить 60 балів.

Щоб успішно опанувати матеріал, рекомендується систематично читати лекційний матеріал та додаткову літературу, активно брати участь у семінарських заняттях, виконувати поточні тести та обирати завдання для самостійної роботи, які найбільше відповідають інтересам здобувачів і підходять до навчального графіку. Викладач упродовж семестру регулярно надає консультації і вичерпно відповідає на всі питання, що також дозволяє здобувачу краще зрозуміти складні аспекти курсу.

3. Плани семінарських занять і методичні рекомендації до підготовки.

Тема 1

Вступ до історії України: цивілізаційний вимір.

Міждисциплінарні зв'язки історії цивілізацій.

План заняття

1. Поняття «цивілізаційний вимір історії». У чому специфіка цивілізаційного підходу до історії?
2. Цивілізаційний вимір історії України: головні етапи та їхні особливості.
3. Міжпредметні зв'язки цивілізаційної історії України (філософія, культурологія, політологія)

Література

1. Бойко О. Д. Історія України: Навчальний посібник. 9-те. вид., випр. і доп. К., 2023. 560 с.
2. Історія цивілізації. Україна. Т. 1. Від кіммерійців до Русі (X ст. до н. е. – X ст.) / Н. С. Абашина, М. Ю. Відейко, О. В. Гопкало та ін.; упоряд. М. Ю. Відейко. Харків, 2020. 586 с.
3. Нові підходи до історіописання / упоряд. Берк П. К.: Ніка-Центр, 2010. 638 с.
4. Плохій Сергій. Брама Європи: Історія України від скіфських воєн до незалежності / Перек. з англ. Р. Клочка. Харків: КСД, 2016. 496 с.
5. Топольський Є. Як ми пишемо і розуміємо історію. Таємниці історичної нарації / пер. з польськ. Н. Гончаренко, наук. ред. Ю. Волошин. Київ:, 2012. 400 с.
6. Чугуєнко М. В. Україна, яка шокує. Харків: КСД, 2005. 352 с.
7. Цивілізаційна ідентичність українства: історія і сучасність / авт. кол.: О. Рафальський (керівник), Я. Калакура (науковий редактор), О. Калакура, М. Юрій. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2022. 512 с. URL: <https://ipiend.gov.ua/publication/tsyvilizatsijna-identychnist-ukrainstva-istoriia-i-suchasnist/>

*Загальні рекомендації до вивчення
теми 1. Вступ до історії України: цивілізаційний вимір.*

Міждисциплінарні зв'язки історії цивілізацій

Для розкриття питання про «цивілізаційний вимір» історії України здобувачам факультету іноземних мов слід ознайомитися з різними підходами до визначення цивілізації, зокрема з класичними та сучасними теоріями, звернути увагу на ключові ознаки цивілізаційних процесів та відмінності між цивілізаціями. Важливо порівняти розвиток української цивілізації з іншими цивілізаціями, щоб зрозуміти спільні риси та унікальні аспекти. Це допоможе оцінити місце України у світовій історії.

Також необхідно звернути увагу на те, як географічне положення України впливало на її цивілізаційний розвиток. Зокрема, варто вивчити вплив сусідніх цивілізацій та міжнародних торгових шляхів.

Висвітлюючи питання про періодизацію цивілізаційної історії України, варто розпочати з характеристики генези цивілізації на теренах України. Йдеться насамперед про стародавні цивілізації на території України. Отже, слід згадати найдавніші цивілізаціями, які існували на території України, зокрема трипільську культуру, скіфів, сарматів, античні міста-держави Північного Причорномор'я задля розуміння їхнього впливу на подальший розвиток регіону.

Наступний етап цивілізаційної історії України – Середньовіччя та Київська Русь. Вивчення періоду Київської Русі є важливою сходинкою на шляху висхідного цивілізаційного розвитку. Слід звернути увагу на політичні, соціальні та культурні аспекти цього періоду, а також його спадщину у подальшій історії України.

У вивченні ранньомодерної доби історії України, її значення для української ідентичності та державотворення важливо визначити роль Запорізької Січі, Лівобережної, Правобережної гетьманщини, Слобідської України; звернути увагу на контакти з сусідніми державами.

Наступним і надзвичайно суперечливий етап цивілізаційного розвитку України була її інтеграція до імперських систем: Вивчаючи період, коли територія

України входила до складу різних імперських держав, таких як Річ Посполита, Російська та Австро-Угорська імперії, необхідно визначити зміни в соціально-економічному та культурному житті.

Неймовірно трагічним для українського народу виявилось ХХ століття, яке запам'яталося не лише науково-технічним прогресом, а й руйнівними процесами тоталітарної модернізації, хвилями масового терору, застосуванням імперіями практик геноциду проти населення тогочасної України. Здобувачі філософського факультету, маючи вже певне уявлення про ключові події та процеси ХХ століття, зокрема Українську революцію, Другу світову війну, радянський період та сучасну незалежну Україну, мають можливість висловити свої міркування щодо впливу тогочасних подій на сучасний цивілізаційний розвиток країни.

Питання про міждисциплінарні виміри цивілізаційної історії України відкриває широкі можливості для розкриття продуктивних взаємозв'язків між предметом цього курсу та фахом, обраним здобувачами філософського факультету. Передусім йдеться про крос-культурні та міжцивілізаційні контакти в їхньому історичному вимірі.

Тема 2. Першопочатки цивілізації на теренах України.

Наукова критика новітніх міфів про походження українців

План заняття

1. Чому сьогодні вважаються актуальними питання походження українського народу? Аргументуйте, будь ласка, власну точку зору, відштовхуючись від рекомендованих до семінару матеріалу.
2. Наскільки етногенез українців та давня історія України правдиво висвітлюється в мас-медіа? Наскільки сучасним є викладання історії України в школі, зокрема щодо походження українського народу? Проілюструйте власну позицію конкретними прикладами з власного досвіду.
3. Чи є питання етногенезу українців та давньої історії України політизованими і чому? Чи є спроби зробити історію українського народу більш давньою проявом

комплексу національної меншовартості? Обґрунтуйте, будь ласка, власну позицію.

4. Чи створює міфологізація етногенезу українців та давньої історії України загрозу суспільству та майбутньому держави? Які існують ризики через неправильне ставлення до етнічної історії?
5. Чому саме трипільська культура стала відправною точкою для створення етноміфології?

Література

1. Новітні міфи та фальшивки про походження українців. Збірник статей. Київ: Темпора, 2008. с. 7–82, 87–111.
2. Історія цивілізації. Україна. Т. 1. Від кіммерійців до Русі (X ст. до н. е. – IX ст.) / Н. С. Абашина, М. Ю. Відейко, О. В. Гопкало та ін.; упоряд. М. Ю. Відейко. Харків: Фоліо, 2020. 586 с.
3. Трипільська культура: міфи та фейки. 10 запитань історика. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=oDY92oB-Kqk>
4. Леонід Залізник про походження українців. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=3t6l6BTY5Fw2>.
5. Тіні згаданих предків. Від склавинів до русинів. Прадавня Україна, Русь і походження українців / Михайло Відейко та ін.; упоряд. Кирило Галушко. Харків: КСД, 2016. 351 с. (Історія без цензури).
6. Чугуєнко М. В. Україна, яка шокує. Харків: КСД, 2005. 352 с.

Загальні рекомендації до вивчення

теми 2 «Першопочатки цивілізації на теренах України. Наукова критика новітніх міфів про походження українців»

Вивчаючи тему «Першопочатки цивілізації на теренах України, слід з'ясувати базові поняття теми, а саме «цивілізація», «етногенез», «міф» тощо. Необхідно опрацювати рекомендований список літератури, який включає як класичні праці з історії України, так і сучасні дослідження, присвячені першопочаткам цивілізації в

українських землях, звернути особливу увагу на роботи, що містять наукову критику міфів про походження українців.

Варто простежити, як політичні та ідеологічні міфи можуть спотворювати історичну реальність та використовуватися для досягнення певних цілей. Необхідно критично оцінювати будь-яку інформацію, спираючись на наукові факти та докази.

Тема 3. Цивілізаційні особливості Давньої Русі очима сучасних істориків

План заняття

1. Проблема писемних джерел інформації про Русь. Таємниці давньоруських літописів (Вадім Арістов).
2. Як насправді пишеться історія: Київські князі – вихідці з «типочків»? (Олексій Толочко).
3. Дискусії довкола проблеми давньоруської народності.

Література

1. Войтович Л. В. Княжа доба на Русі: портрети еліти. Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України; ЛНУ ім. І. Франка. Біла Церква: Олександр Пшонківський, 2006. 782 с.
2. Арістов Вадим. Лекція «Таємниці давньоруських літописів. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=YbqAn2KFJ2M>
3. Як насправді пишеться історія: Київські князі – вихідці з «типочків»? (лекція Олексія Толочка). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=BrXl1JKub9Q>
4. Залізняк Л. Давньоруська народність: нова версія старого міфу. *Етнічна історія народів Європи*. 2001. Вип. 9. С. 14–21. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eine_2001_9_5.
5. Залізняк Л. Про п'яту графу мешканців княжого Києва. *Мандрівець*. 2012. № 4. С. 79–81. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mandriv_2012_4_15.
6. Гордієнко Д. Під знаком тризуба. Володимир Великий і його держава. К.: Кліо, 2024. 320 с.

7. Перелом. Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. *Діалоги з істориками*. Кн. 2 / Відп. ред. В. Смолій; Упоряд.: Г. Боряк, О. Ясь. НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2022. 803–1526 с.
8. Гордієнко Д. Під знаком тризуба. Володимир Великий і його держава. К.: Кліо, 2024. 320 с.
9. Чугуєнко М. В. Україна, яка шокує. Харків: КСД, 2005. 352 с.

Загальні рекомендації до вивчення

теми 3. Цивілізаційні особливості Давньої Русі очима сучасних істориків

Здобувачам вищої освіти пропонується ознайомитися з рекомендованим списком літератури, який включає праці провідних істориків, що досліджують добу Київської Русі, звернувши увагу на різні точки зору та інтерпретації цивілізаційних особливостей цієї епохи.

Також необхідно звернутися до сучасних досліджень, що критично переосмислюють традиційні уявлення про Русь, зокрема роботи, що стосуються дискусійних питань.

Бажано підготувати короткий конспект основних положень, аргументів та фактів, які є важливими для розуміння теми, порівняти різні точки зору істориків на цивілізаційні особливості Київської Русі, виділити ключові поняття та терміни, спробувати сформулювати власне бачення цивілізаційних особливостей Київської Русі, спираючись на опрацьовану літературу та джерела.

Тема 4. Український Ранній Модерн у контексті глобальної історії

План заняття

1. Ранній Модерн і глобалізація 2.0. Український Ранній Модерн з «річпосполитським забарвленням». Три революції у Речі Посполитій (за Дмитром Вирським).

2. «Ренесансна держава» та «шляхетська революція».
3. «Феодалний капіталізм» як соціально-економічна база Речі Посполитої.
4. Мультифронтир: нова схема української історії. Україна як східний фланг «Великого кордону» / фронтиру Європи.
5. Український фінал Раннього Модерну. «Царська революція» XVIII століття і смерть козацтва.
6. Які повчальні уроки українського Раннього Модерну для сьогодення?

Література

1. Брехуненко В. Степовий кордон України серед світових фронтів. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/statti/stepovii-kordon-ukrayini-sered-svitovikh-frontiriv/>
2. Вирський Д. Про переповнення» XVIII століття (або український фінал Раннього Модерну). URL: <https://www.historians.in.ua/index.php/en/dyskusiya/2877-dmitro-virskij-pro-perepovnennya-khviii-stolittya-abo-ukrajinskij-final-rannogo-modernu>
3. Вирський Д. Ранній Модерн і глобалізація 2.0 – реально перша глобальна. URL: <https://www.historians.in.ua/index.php/en/index.php/en/dyskusiya/2892-dmitro-virskij-rannij-modern-i-globalizatsiya-2-0-realno-persha-globalna>
4. Перелом. Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. *Діалоги з істориками*. Кн. 1, 2 / Відп. ред. В. Смолій; Упоряд.: Г. Боряк, О. Ясь. НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2022.
5. Плохій С. Козацький міф. Історія та націєтворення в епоху імперій / Авториз. пер. з англ. М. Климчука. Київ : Laurus, 2015. 400 с.
6. Український Мультифронтир. Нова схема історії України (неоліт – початок ХХ століття) / Ред. Сергій Громенко. К.: Фабула, 2024. 480 с.
7. Чугуєнко М. В. Україна, яка шокує. Харків: КСД, 2005. 352 с.
8. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. Вид. 2-ге. К.: Критика, 2006. 581 с. URL: <http://history.franko.lviv.ua/PDF%20Final/Jakovenko.pdf>

Загальні рекомендації до вивчення

теми 4. Український Ранній Модерн у контексті глобальної історії

Здобувачі мають ознайомитися з рекомендованим списком літератури, який включає праці провідних істориків, що досліджують ранній модерн в Україні та Європі, звертаючи увагу на різні точки зору та інтерпретації цього періоду. Сучасні дослідники критично переосмислюють традиційні уявлення про ранній модерн в Україні і аналізують дискусійні питання.

Необхідно виділити ключові поняття та терміни, які використовуються для опису та аналізу цього періоду: «Ранній Модерн», «глобальна історія», «мультифронтир», «шляхетська демократія», «козацтво» тощо.

Пропонується спробувати визначити, яке місце займала Україна у Речі Посполитій та як це вплинуло на її розвиток, проаналізувати концепцію «мультифронтиру» та її значення для розуміння історії України раннього модерну, а також спробувати сформулювати власне бачення раннього модерну в Україні, спираючись на опрацьовану літературу та джерела.

Тема 5. Переяславська угода 1654 року: «цивілізаційний вимір

План заняття

1. Сучасні паралелі та дискусії довкола Переяславської угоди: причини суспільного зацікавлення, оцінка головних точок зору та інтерпретацій.
2. Передумови українсько-московського союзу 1654 р.
3. Правовий та політичний зміст домовленостей між Богданом Хмельницьким і московським царем. Приєднання чи Возз'єднання?
4. Порухення угоди з боку Богдана Хмельницького й московського царя: причини.
5. Історичні наслідки угоди для України й Москви.

Література

1. Брехуненко В., Ковальчук В., Ковальчук М., Корнієнко В. «Братня» навала. Війни Росії проти України XII–XXI ст. / За заг. ред. В. Брехуненка. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Київ, 2016. 248 с.
2. Липинський В. Історичні студії та монографії. Україна на переломі 1657–1659. Київ: Темпора, 2023. Т. IV. Розділ III.
3. Машина часу. Про гібридні війни, Переяславську раду, військові дії Росії напередодні Конотопської битви. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=qEsJqJUNOhM>
4. Перелом. Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. *Діалоги з істориками*. Кн. 2 / Відп. ред. В. Смолій; Упоряд.: Г. Боряк, О. Ясь. НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2022. 803–1526 с.
5. Переяславська рада: 350 років рабства чи військова необхідність? 10 запитань історика. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=k3mGvowCvAo>
6. Плохій С. Козацький міф. Історія та націєтворення в епоху імперій / Авториз. пер. з англ. М. Климчука. Київ : Laurus, 2015. 400 с.
7. Степанков В. С. Переяславська присяга 1654 р.: зміст і наслідки. *Український історичний журнал*. 2003, № 6. С. 28–39.
8. Український Гетьманат: нариси історії національного державотворення XVII–XVIII ст. У 2 кн. Київ : Інститут історії України, 2018. Кн. 1. 610 с.; Кн. 2. 580 с.

Загальні рекомендації до вивчення

теми 5. Переяславська угода 1654 року: «цивілізаційний вимір

Здобувачі вищої освіти мають ознайомитися з дослідженнями з рекомендованого списку літератури, який включає праці провідних істориків, дослідників Переяславської угоди 1654 року, звернувши увагу на різні точки зору та інтерпретації цієї події.

Необхідно опрацювати першоджерело, а саме текст Переяславської угоди 1654 р. Також виділити ключові поняття та терміни, які використовуються для опису та аналізу цієї події: «Переяславська угода», «протекторат», «військово-політичний союз», «автономія», «суверенітет», спробувати сформулювати власне бачення значення Переяславської угоди в контексті цивілізаційного розвитку України.

Пропонується визначити, як ця подія вплинула на подальшу історію України та її відносини з іншими державами.

Для виступу на семінарському занятті необхідно підготувати тези, в яких представити власну точку зору та аргументувати її.

Тема 6. Цивілізаційні виміри української революції (1917–1921 рр.)

План заняття

1. Глобальний історичний контекст української революції 1917–1921 рр.: виклики та загрози для української соціалістичної Центральної Ради та Директорії УНР (див. уривок з праці Д. Донцова)
2. Чому лідери Центральної Ради НЕ проголосили державну незалежність України у 1917 році?
3. Чому Центральна Рада не підтримала український військовий самостійницький рух? Які причини перемоги російських більшовиків над УНР? Чому очільники УНР М. Грушевський і В. Винниченко не організували оборону очолюваної ними країни України і навіть не намагалися опиратися агресії з боку російських більшовиків? І чому згодом, Винниченко у 1920-му році спробував домовитися з більшовицькими окупантами, а Грушевський у 1924 р. пішов з комуністичною владою на співпрацю?
4. Дискусійні питання історії ЗУНР. Іван Монолатій про «чорних лебедів» української революції у Галичині та «зоосад ЗУНР».
5. У чому особливість підходу Івана Монолатія до історії ЗУНР?

6. Які моменти концепції Івана Монолатія викликають сумніви або критичні зауваження?

Література

1. Брехуненко В., Ковальчук В., Ковальчук М., Корнієнко В. «Братня» навала. Війни Росії проти України XII–XXI ст. / За заг. ред. В. Брехуненка. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Київ, 2016. 248 с.
2. Великочій В. Приреченість сконструйованих парадигм, або нове прочитання національного наративу. URL: <http://www.historians.in.ua/index.php/en/dyskusiya/2748-volodimir-velikochij-prirechenist-skonstrujovanikh-paradigm-abo-nove-prochitannya-natsionalnogo-narativu-refleksiji-shchodo-tsiklu-naukovikh-statej-profesora-i-monolatiya-chorni-lebedi-ukrajinskoji-revoljutsiji-ne-jmovirni-vipadki-zakhidnoukrajinskoji-derzhavnosti>
3. Донцов Д. Підстави нашої політики. Київ: Крила, 2023. 384 с.
4. Монолатій І. Зоосад «ЗУНР. Як політичні тварини будували західноукраїнську державність УНР... Частина 3. URL: <http://www.historians.in.ua/index.php/en/dyskusiya/2759-ivan-monolatiy-zoosad-zunr-yak-politichni-tvarini-buduvali-zakhidnoukrajinsku-derzhavnist-mertvij-lev-ne-zhivij-pesik-metamorfozi-tvarinnogo-svitu-zakhidnoukrajinskikh-politikiv-i-shcho-z-togo-vejshlo-rozdil-1>
5. Монолатій І. Чорні лебеді української революції. (Не)ймовірні випадки західноукраїнської державності. URL: <https://www.historians.in.ua/index.php/en/dyskusiya/2738-ivan-monolatiy-chorni-lebedi-ukrajinskoji-revoljutsiji-ne-jmovirni-vipadki-zakhidnoukrajinskoji-derzhavnosti>
6. Перелом. Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. *Діалоги з істориками*. Кн. 2 / Відп. ред. В. Смолій; Упоряд.: Г. Боряк, О. Ясь. НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2022. 803–1526 с.

Загальні рекомендації до вивчення

теми 6. Цивілізаційні виміри української революції (1917–1921 рр.)

Рекомендуємо ознайомитися з рекомендованим списком літератури, який включає праці провідних істориків, що досліджують українську революцію 1917–1921 рр., звернувши увагу на різні точки зору та інтерпретації цієї епохи.

Необхідно опрацювати першоджерела: документи Центральної Ради, Універсали, спогади учасників революції, матеріали періодичної преси того часу та інші матеріали, що стосуються цієї події.

Пропонуємо звернути увагу на критику Д. Донцовим досвіду державотворення у добу Центральної Ради та Директорії УНР, що кардинально розходиться з традиційними уявленнями про Українську революцію, зокрема, роботи, що стосуються дискусійних питань.

Бажано виділити ключові поняття та терміни, які використовуються для опису та аналізу цього періоду: «Українська революція», «національне відродження», «державотворення», «соціальна революція», «культурна революція» тощо.

Спробуйте визначити, у чому полягає оригінальність підходу історика Івана Монолатія до вивчення історії ЗУНР?

Спробуйте сформулювати власне бачення цивілізаційного значення української революції, подумайте, як ця подія вплинула на подальшу історію України та її відносини з іншими державами.

Підготуйте тези для виступу на семінарі, в яких ви зможете представити свою точку зору та аргументувати її.

Тема 7. Імперські міфи про Україну під час Другої світової війни

План заняття

1. У чому сутність «українського питання» напередодні та на початку Другої світової війни?

2. Чому евакуаційні заходи Кремля поставили мешканців окупованих загарбниками регіонів на межу виживання? Що таке тактика «випаленої землі» у радянському варіанті та чому її досі активно використовують російські військові?
3. Чому і як радянська влада депортувала українців під час Другої світової війни та після неї?
4. Як трактується колабораціонізм періоду Другої світової війни у вітчизняній історіографії?
5. Які міфи Другої світової війни експлуатує сучасна Росія?

Література

1. Брехуненко В., Ковальчук В., Ковальчук М., Корнієнко В. «Братня» навала. Війни Росії проти України XII–XXI ст. / За заг. ред. В. Брехуненка. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Київ, 2016. 248 с.
2. Від Рейхстагу до Івдзіми. У полум'ї війни. Україна та українці у Другій світовій / В. В'ятрович, С. Громенко та ін. Харків: КСД, 2017. 356 с. (Історія без цензури.
3. Гриневич В. Політика пам'яті Другої світової війни в Україні: у пошуках ідентичності та консолідації. URL: http://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/grynevych_polityka.pdf
4. Козлова Д. Про Другу світову війну та Голокост: пам'ятання і забуття. URL: <http://uamoderna.com/demontazh-pamyati/kozlova-memory-and-oblivion>.
5. Перелом: Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. Діалоги з істориками. У 2 книгах. Київ, 2022. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0016980>
6. Чугуєнко М. В. (Пост)колоніальна війна як предмет сучасної філософії: Світоглядний сенс сучасної війни: евристичні можливості постколоніальної теорії. *Світоглядний сенс сучасної війни: соціогуманітарні аспекти: монографія* / за ред. В. А. Кротюка; М-во оборони України, Харків. ун-т повітр. сил ім. І. Кожедуба. Харків: Факт, 2024. 509 с. С. 51–73.

Загальні рекомендації до вивчення теми 7.

Імперські міфи про Україну під час Другої світової війни

Здобувачі мають ознайомитися з рекомендованим списком літератури, який включає праці провідних істориків, що досліджують участь України у Другій світовій війні та формування імперських міфів про неї. Зверніть увагу на різні точки зору та інтерпретації цієї епохи.

Необхідно також опрацювати першоджерела: документи, спогади учасників війни, матеріали періодичної преси того часу та інші матеріали, що стосуються цієї події, звернути увагу на сучасні дослідження, що критично переосмислюють традиційні уявлення про Другу світову війну та роль України в ній, зокрема, роботи, що стосуються дискусійних питань та імперських міфів.

Необхідно виділити ключові поняття та терміни, які використовуються для опису та аналізу цього періоду: «Друга світова війна», «Україна», «імперські міфи», «колаборація», «національно-визвольний рух», «Голокост» тощо.

Здобувачам пропонується спробувати сформулювати власне бачення проблеми імперських міфів про Україну під час Другої світової війни, подумати, як ці міфи вплинули на формування історичної пам'яті та ідентичності українців.

Для виступу на семінарському занятті бажано підготувати тези, у яких представити свою точку зору та аргументувати її.

Тема 8: Цивілізаційні виміри російсько-української війни: сучасні та історичні контексти, компаративні ретроспекції

План заняття

1. Феноменологія війни Росії проти України як об'єкт гуманітарних досліджень.
2. Війна як спроба реваншу за програне минуле.
3. Еволюція взаємовідносин України та Європейського Союзу під час російсько-української війни.

4. 1914–1918, 2014–2022: дві спроби остаточного вирішення українського питання Росією (порівняльний аналіз).
5. Жіночі досвіди війни: невидима дієдатність у контексті історії повсякдення та соціально-антропологічних студій.
6. Історична пам'ять як «кров і ґрунт» російської агресії.

Література

1. Брехуненко В., Ковальчук В., Ковальчук М., Корнієнко В. «Братня» навала. Війни Росії проти України XII–XXI ст. / За заг. ред. В. Брехуненка. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Київ, 2016. 248 с.
2. Лазарович М. В. «Душу й тіло ми положим за нашу свободу»: Україна в боротьбі проти збройної агресії Російської Федерації (2014–2020 роки) / Міністерство культури та інформаційної політики України. Київ : ПП АВІАЗ, 2020. 452 с.
3. Перелом: Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. Діалоги з істориками. У 2 книгах. Київ, 2022. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0016980>
4. Панельна дискусія «Війна Росії проти України 2014–2022 рр.: історична ретроспектива і спроби наукової рефлексії» (19–20 травня 2022 р.). *Український історичний журнал*. 2022. № 4. С. 5–31; 39–54. URL: <https://nasu-periodicals.org.ua/index.php/uhj/article/view/8084>
5. Чугуєнко М. В. (Пост)колоніальна війна як предмет сучасної філософії: Світоглядний сенс сучасної війни: евристичні можливості постколоніальної теорії. *Світоглядний сенс сучасної війни: соціогуманітарні аспекти: монографія* / за ред. В. А. Кротюка; М-во оборони України, Харків. ун-т повітр. сил ім. І. Кожедуба. Харків: Факт, 2024. 509 с. С. 51–73.
6. Ясь О. На зламах історичного часу, або Темпоральні образи сучасної російсько-української війни: лекція / За ред. В. Смолія. Київ: НАН України. Ін-т історії України, 2023. 68 с. / За ред. В. Смолія. Київ: НАН України. Ін-т історії України, 2023. 68 с. URL: <http://resource.history.org.ua/cgi->

bin/eiu/history.exe?&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=elib_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=ID=&S21COLORTERMS=0&S21STR=0017592

*Загальні рекомендації до вивчення
теми 8. Цивілізаційні виміри російсько-української війни: сучасні та історичні
контексти, компаративні ретроспекції*

Здобувачі мають ознайомитися з рекомендованим списком літератури, який включає праці провідних істориків, політологів, соціологів та інших експертів, що досліджують російсько-українську війну. Необхідно виділити ключові поняття та терміни, які використовуються для опису та аналізу цієї події: «гібридна війна», «інформаційна війна», «цивілізаційний конфлікт», «національна ідентичність», «геополітика» тощо.

Пропонується спробувати сформулювати власне бачення цивілізаційного значення російсько-української війни, подумати, як ця подія вплинула на формування національної ідентичності та самосвідомості українців, проаналізувати історичні паралелі та компаративні аспекти російсько-української війни.

Для виступу на семінарі необхідно підготувати тези для виступу на семінарі, в яких представити свою точку зору та аргументувати її.

Тема 9. Самостійна робота (на вибір).

Самостійна робота № 1

Відгук на лекцію (до 5-ти балів).

Завдання: прочитати і написати відгук на лекцію Олексія Яся «На зламах історичного часу, або темпоральні образи сучасної російсько-української війни сучасної».

Зразок оформлення титульного аркуша самостійної роботи:

Відгук

на лекцію Олексія Яся

«На зламах історичного часу,

або темпоральні образи сучасної російсько-української війни сучасної»

студента/студентки групи

філософського факультету

прізвище ім'я

Питання для аналізу в самостійній роботі:

1. Які провідні тези лекції?
2. Який підхід застосовує?
3. Які аргументи наводить? Чи переконливі для Вас?
4. Що нового дізнались з лекції О. Яся?
5. Які виникли думки після прочитання?
6. Які філософські проблеми, пов'язані з сучасною війною, на Вашу думки варто поставити?

Матеріал для опрацювання:

Ясь О. На зламах історичного часу, або Темпоральні образи сучасної російсько-української війни: лекція / За ред. В. Смолія. Київ: НАН України. Ін-т історії України, 2023. 68 с. / За ред. В. Смолія. Київ: НАН України. Ін-т історії України, 2023. 68 с. URL:<http://resource.history.org.ua/cgi->

bin/eiu/history.exe?&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=elib_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=ID=&S21COLORTERMS=0&S21STR=0017592

Самостійна робота № 2

Реферат (до 5-ти балів)

Завдання: прочитати і стисло викласти у тезах із зазначенням власної думки та вражень від прочитаного.

Зразок титульного аркуша.

Самостійна робота

тема: «Фентезійні алюзії та образи у наративах про сучасну

російсько-українську війну»

студента / студентки групи

філософського факультету

прізвище, ім'я

Питання для аналізу в самостійній роботі:

1. Які головні тези авторів?
2. Який підхід вони використовують?
3. Які аргументи наводять? Чи переконливі вони для Вас?
4. Що нового дізнались?
5. Які виникли думки по прочитанню?
6. Які актуальні культурологічні проблеми, пов'язані з сучасною війною, на Вашу думку, варто запропонувати для наукового та суспільного обговорення?

Матеріали для самостійної роботи:

1. Ковалевська О. Чи можна візуалізувати «русский мир»? *Перелом: Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. Діалоги з істориками. У 2 книгах. Київ, 2022. Кн. 1. С. 98. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0016980>*

2. Екерт Д., Савчук І. Хто такі «орки»? *Перелом: Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минушини. Діалоги з істориками. У 2 книгах. Київ, 2022. Кн. 1. С. 213* URL: <http://resource.history.org.ua/item/0016980>
3. Ясь О. Росія як Мордор: фентезійні алюзії у сучасних воєнних наративах. *Український історичний журнал*. 2023. № 5. С. 5–22. URL: http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2023_5_2

Самостійна робота № 3

Рецензія (до 5-ти балів)

Написати рецензію на документальний фільм.

Зразок оформлення титульного аркуша:

Рецензія

на документальний фільм «Діти, які вже ніколи»

студента/студентки групи

філософського факультету

прізвище ім'я

Питання для аналізу:

Основні події та дійові особи відображені у рецензованій документальній стрічці?

Що нового дізналися з фільму?

Що справило найбільше враження?

Матеріали для рецензії:

Діти, які вже ніколи – фільм-розслідування. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=uic9X6uS-lk>

Ясь О. На зламах історичного часу, або Темпоральні образи сучасної російсько-української війни: лекція / За ред. В. Смолія. Київ: НАН України. Ін-т історії України, 2023. 68 с. / За ред. В. Смолія. Київ: НАН України. Ін-т історії України, 2023. 68 с. URL:http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=elib_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=ID=&S21COLORTERMS=0&S21STR=0017592

Критерії оцінювання самостійної роботи.

Кількість балів	Критерії оцінювання
0 балів.	Плагіат або несумлінне використання штучного інтелекту. Есе не є оригінальним та не відповідає вимогам щодо академічної доброчесності.
1 бал.	Неповна робота. Есе не розкрило тему, містить значні логічні помилки та практично відсутня аргументація.
2 бали.	Поверхневий аналіз. Робота має очевидні недоліки у структурі, аргументація слабка, недостатньо використаних джерел.
3 бали.	Невідповідність завданню. Тема частково розкрита, але есе містить багато непов'язаних фактів, відсутня чітка структура.
4 бали.	Основний зміст розкритий частково. Структура не є чіткою, аргументи потребують доопрацювання, невелика кількість орфографічних та пунктуаційних помилок.
5 балів.	Задовільна робота. Тема розкрита, але є недоліки у структурі та логіці викладення, аргументація має слабкі місця.
6 балів.	Середній рівень. Робота має чітку структуру, але потребує більш глибокого аналізу та кращої аргументації.
7 балів.	Достатній рівень. Есе розкриває тему, містить аргументовані твердження, але можливі незначні логічні помилки та потреба у кращому висновку.
8 балів.	Добрий рівень. Робота має чітку структуру, логічний виклад, добре аргументована, але можуть бути незначні

	граматичні помилки.
9 балів.	Високий рівень. Тема розкрита глибоко, аргументація переконлива, текст грамотно написаний, незначні орфографічні чи пунктуаційні помилки.
10 балів.	Відмінний рівень. Есе є оригінальним, глибоко аналізує тему, чітка структура, відсутність орфографічних та пунктуаційних помилок, використані авторитетні джерела та правильно оформлені посилання.

Виконання самостійної роботи передбачає дотримання норм академічної доброчесності.

Академічний плагіат визначено у Законі про освіту як «оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства» (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>)

Академічне шахрайство – це навмисне спотворення або підробка результатів дослідницької діяльності. До цього типу порушень належать:

- Використання вигаданих або неточних джерел і посилань.
- Відсутність правильного цитування використаних матеріалів.
- Використання шпаргалок, електронних пристроїв або сторонньої допомоги під час іспитів.
- Виконання студентських робіт іншими особами.
- Несумлінне використання засобів штучного інтелекту (наприклад, ChatGPT), зокрема створення текстів робіт без їх подальшого редагування та перевірки фактів та наявної інформації. Засоби штучного інтелекту дозволяється використовувати для редагування текстів та структурування ідей.

Академічна недоброчесність підриває довіру до освітнього процесу та негативно впливає на якість освіти. Тому важливо дотримуватися принципів академічної етики та доброчесності в навчальній діяльності.

Поточний контроль (тестування) на початку семестру

Приблизно наприкінці жовтня здобувачі вищої освіти можуть проходити поточне тестування за пройденими темами (перелік оголошує викладач), яке оцінюється у 10 балів (20 питань по 0,5 бали за кожну правильну відповідь).

Зразок:

Питання №.... Яке з наведених тверджень найкраще описує культурно-цивілізаційні зв'язки Київської Русі?

- a) Київська Русь перебувала виключно під впливом кочових народів;
- b) Київська Русь була інтегрованою частиною західноєвропейської феодальної системи;
- c) Київська Русь підтримувала активні контакти з Візантією, Західною Європою, ісламським світом та Північчю;
- d) Київська Русь перебувала в міжнародній ізоляції.

4. Методичні поради щодо підготовки до семестрового екзамену

Рекомендації щодо відповідей на питання. Критерії оцінювання і система нарахування балів для здобувачів денного і заочного відділень

Підсумковий контроль знань здобувачів (екзамен) проводиться з метою оцінки результатів навчання на завершальному етапі вивчення дисципліни у формі письмового екзамену в обсязі навчального матеріалу, визначеного програмою навчальної дисципліни, і в терміни, встановлені навчальним планом.

Період підготовки здобувачів до екзамену з курсу «Історія України: цивілізаційний вимір» є якісно новим етапом в оволодінні ними матеріалом навчальної дисципліни. У цей час відбуваються узагальнення, синтез і систематизація знань, здобутих ними на лекціях, семінарських заняттях, у процесі самостійної роботи протягом семестру. Цілісне уявлення про історію України у цивілізаційному вимірі як науку, розуміння її внутрішньої логіки, місця в системі наукового знання у багатьох здобувачів складається саме під час підготовки до іспитів, коли їм доводиться охоплювати весь вивчений раніше матеріал.

Підготовку до екзамену рекомендується розпочинати завчасно, використовуючи власний конспект лекцій, лекції, викладені викладачем на онлайн платформах, а також рекомендовану навчальну літературу. Обсяг і зміст вимог до здобувачів вищої освіти на іспиті визначаються навчальною програмою дисципліни й охоплюють матеріал, викладений у лекціях, розглянутий на семінарських заняттях та опрацьований самостійно.

УВАГА! У разі використання заборонених джерел на екзамені здобувач на вимогу викладача залишає аудиторію та одержує загальну нульову оцінку (0).

Орієнтовний план для підготовки до екзамену викладач оприлюднює не менше ніж за місяць до екзамену. У межах цих питань на екзамені пропонуються 40 тестових питань (обрати одну правильну відповідь з чотирьох запропонованих варіантів). Кожна правильна відповідь оцінюється в 1 бал, кількість питань – 40. Час виконання – до 90 хвилин.

Зразок екзаменаційного завдання (у формі тесту):

Який з перелічених нижче є основним цивілізаційним наслідком українського національного відродження у ХІХ столітті на західноукраїнських землях?

- a) Поширення серед селянських мас ідеї державної незалежності України.
- b) Розвиток української мови та літератури.
- c) Прийняття католицької релігії як державної.
- d) Розвиток індустріалізації та економічного зростання.

Схема нарахування балів

Поточний контроль (С – семінар)								Підсумковий семестровий контроль (екзамен)	Сума	
С 1	С 2	С 3	С 4	С 5	С 6	С 7	С 8	Поточний тестовий контроль + самостійна робота	40	
5	5	5	5	5	5	5	5	20		
Разом 60 балів								40 балів	100 балів	

До підсумкового семестрового контролю здобувач допускається, якщо за результатами поточного контролю він набрав не менше 10 балів.

Для здобувачів вищої освіти заочного відділення, які вивчають дисципліну «Історія України: цивілізаційний вимір», важливо ефективно розподілити час для самостійної роботи та підготовки до занять. Навчальним планом передбачено 2 години семінарських занять (Тема 1. «Вступ до історії України: цивілізаційний вимір. Міждисциплінарні зв'язки історії цивілізацій», тобто вступний семінар з переліку тем семінарських занять для денного відділення), також поточні тести та самостійна робота.

Семінарське заняття, самостійна робота і тести ідентичні за тематикою та критеріями оцінювання з аналогічними видами роботи на денному відділенні. Водночас обмежена кількість занять вимагає організованості та відповідальності. Максимальна оцінка за ці види роботи складає 40 балів, підсумковий контроль (тестування) – до 60 балів.

Щоб успішно опанувати матеріал, рекомендується систематично читати лекційний матеріал та додаткову літературу, активно брати участь у семінарських заняттях, виконувати поточні тести та обирати завдання для самостійної роботи, які найбільше відповідають вашим інтересам і підходять до вашого навчального графіка. Регулярні консультації з допоможуть краще зрозуміти складні аспекти курсу.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	
90–100	відмінно	
70–89	добре	
50–69	Задовільно	
1–49	незадовільно	

Схема нарахування балів для здобувачів заочного відділення

Поточний контроль (С – семінар; Е - есе)								Підсумковий семестровий контроль(тест)	Сума	
С 1	С 2	С 3	С 4	С 5	С 6	С 7	С 8	Поточний тестовий проект контроль + т самостійна робота	60	
6	–	–	–	–	–	7	7	20		
Разом 40 балів								40 балів	100 балів	

Здобувач вищої освіти як денної, так і заочної форм навчання допускається до підсумкового семестрового контролю, якщо за результатами поточного контролю він набрав не менше 10 балів.

Опрацювання літератури для підготовки до екзамену може бути вибіркоким, поданий список носить винятково рекомендаційний характер. Утім його опрацювання дозволяє здобувачам вищої освіти поглибити уявлення про курс «Історія України: цивілізаційний вимір». Необхідний для складання тесту обсяг матеріалу міститься в відеолекціях, презентаціях, текстах лекцій, доступних на платформі Moodle. Посилання буде надано всім без винятку здобувачам 1 курсу.

Література для підготовки до екзамену

1. Бойко О. Д. Історія України: підручник. 9-те вид., доп. Київ: Академія, 2023. 560 с.
2. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX–XX століття. Київ, 2019. 656 с. URL: <https://uamoderna.com/biblioteka/hrytsak-naryse-istorii-ukrainy>.
3. Грицак Ярослав. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ: ПОРТАЛ, 2023. 408 с.
4. Історія цивілізації. Україна. Т. 1. Від кіммерійців до Русі (X ст. до н. е. – IX ст.) / Н. С. Абашина, М. Ю. Відейко, О. В. Гопкало та ін.; упоряд. М. Ю. Відейко. Харків: Фоліо, 2020. 586 с.
5. Історія цивілізації. Україна. Т. 2. Від Русі до Галицького князівства (900–1256) / О. Б. Бубенок, А. М. Домановський, О. О. Дядечко та ін.; упоряд. О. Є. Черненко. Харків: Фоліо, 2021. 612 с.
6. Навігатор з історії України. Пovoєнний СРСР / Валентина Мержиєвська, Діана Житня-Кебас, Олександр Маєвський, Ігор Цеунов, Юрій Шаповал, Ярослав Грицак. К.: ПОРТАЛ, 2023. 204 с.
7. Навігатор з історії України. Русь / Вадим Арістов, Галина Качур, Ярослав Грицак. К.: ПОРТАЛ, 2024. 144 с.
8. Навігатор з історії України. Світові війни / Олександр Маєвський, Валентина Мержиєвська, Діана Житня-Кебас, Ігор Цеунов, Ярослав Грицак. К.: ПОРТАЛ, 2022. 304 с.
9. Навігатор з історії України. Сучасність / Валентина Мержиєвська, Павло Артимишин, Галина Качур, Софія Рунова, Ярослав Грицак. К.: ПОРТАЛ, 2023. 224 с.
10. Українська культура: цивілізаційний вимір / Я. С. Калакура, О. О. Рафальський, М. Ф. Юрій. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2015. 496 с. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/rafalskyi_kultura_192.pdf

11. Український Мультифронт. Нова схема історії України (неоліт — початок ХХ століття) / Ред.: Сергій Громенко. К.: Фабула, 2024. 480 с.
12. Цивілізаційна ідентичність українства: історія і сучасність / авт. кол.: О. Рафальський (керівник), Я. Калакура (науковий редактор), О. Калакура, М. Юрій. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2022. 512 с. URL: <https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2022/05/Tsyvilizatsijna-identychnist-ukrainstva..pdf>
13. Яковенко Н. М. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця ХVIII століття. URL: <http://history.franko.lviv.ua/PDF%20Final/Jakovenko.pdf>.
14. Байнум Вільям. Коротка історія науки / Пер. з англ. Наталія Яцюк. К.: Наш Формат, 2023. 284 с.
15. Від Рейхстагу до Іводзіми. У полум'ї війни. Україна та українці у Другій світовій / В. В'ятрович, С. Громенко та ін. Харків : КСД, 2017. 356 с. (Історія без цензури).
16. Ворбертон Найжел. Коротка історія філософії. К.: Наш Формат, 2023. 289 с.
17. Гирич І. Як Україна ставала українською. Громадсько-політичне життя на підросійській Україні ХІХ – поч. ХХ ст. К.: Кліо, 2024. 192 с.
18. Голлоуей Річард. Коротка історія релігії. К.: Наш Формат, 2023. 283 с.
19. Гордієнко Д. Під знаком тризуба. Володимир Великий і його держава. К.: Кліо, 2024. 320 с.
20. Горобець В. Зірки та терени козацької революції. Історія звитяг і поразок. Харків: КСД, 2017. 480 с.
21. Горобець В. Під булавою гетьмана. Права і вольності Гетьманщини в умовах імперського підневолля. К.: Кліо, 2024. 320 с.
22. Даніель Бовуа Трикутник Правобережжя: царат, шляхта і народ. Київ: Кліо, 2020. 872 с.
23. Журавльов Денис. Іван Мазепа: людина, політик, легенда. Х.: Фоліо, 2020. 348 с.
24. Капелюшний В. П., Коваль О. Ф. «Незламна і нескорена: національна еліта в Українській революції 1917–1921 років. Історіографічний нарис. Монографія. Київ: Інтерсервіс, 2018. 480 с.

25. Кіштайні Найл. Коротка історія економіки. К.: Наш Формат, 2023, 256 с.
26. Князі і гетьмани усієї Русі. «Через шаблю маєм право». Злети і падіння козацької держави 1648–1783 / В. Горобець та ін. Харків: КСД, 2016. 352 с. (Історія без цензури).
27. Кульчицький С. Новітня історія України (1953-2023). Київ: Арій, 2024. 576 с.
28. Лицарі Дикого Поля. Плугом і мушкетом: Український шлях до Чорного моря / Авт. кол.: О. Бачинська, Т. Вінцовський, В. Грибовський, Н. Діанова, А. Домановський та ін. Упоряд. К. Галушко. Харків : КСД, 2016. 356 с. (Історія без цензури).
29. Ложкіна Аліса. «Перманентна революція. Мистецтво України ХХ – поч. ХХІ ст.», переклад із російської: Сашко Ушкалов, дизайн-концепт: Альона Соломадіна. Київ: ArtHuss, 2019. 554 с.
30. Мицик Ю., Плохій С. Як козаки Україну боронили. Київ: Кліо, 2018. 368 с.
31. Мицик Ю. Сподвижники Богдана Хмельницького. К.: Кліо, 2023. 248 с.
32. На бій за волю. Перемога через поразки. Україна у війнах і революціях 1914–1921 років / М. Ковальчук, А. Папакін та ін. Харків: КСД, 2016. 353 с. (Історія без цензури).
33. Народження країни. Від краю до держави. Назва, символіка, територія і кордони України / Упоряд. Кирило Галушко. Харків: КСД, 2016. 352 с. (Історія без цензури).
34. Плохій С. Брама Європи / Сергій Плохій; пер. з англ. Романа Клочка. Харків : КСД, 2016. 496 с.
35. Плохій С. Лінія зіткнення. Нариси про минуле і сучасне України / Переклад з англ. Василя Старка. К.: Кліо, 2024. 600 с.
36. Поле битви – Україна. Від «володарів степу» до «кіборгів». Воєнна історія України від давнини до сьогодення / Упоряд. Кирило Галушко. Харків: КСД, 2016. 352 с. (Історія без цензури).
37. Салата О. Світоглядні та методологічні позиції формаційного і цивілізаційного підходів до історії. *Цивілізаційні дискурси світової та української історіографії: монографія*; за наук. ред. О. О. Салати. Київ, 2017. С. 9–20.

- 38.Скарби України / Андрій Курков, Аліса Ложкіна, Андрій Пучков та ін. К.: ArtHuss, 2024. 256 с.
- 39.Тіні згаданих предків. Від склавинів до русинів. Прадавня Україна, Русь і походження українців / Михайло Відейко та ін.; упоряд. Кирило Галушко. Харків: КСД, 2016. 351 с. (Історія без цензури).
- 40.У кігтях двоголавих орлів. Творення модерної нації. Україна під скіпетрами Романових і Габсбургів. Харків, 2016. 352 с. (Історія без цензури).
- 41.Україна в історії Європи XIX – початку XXI ст.: історичні нариси: монографія. За ред. чл.-кор. НАН України С. В. Віднянського. Київ: Інститут історії України НАН України, 2020. 814 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0015027>
- 42.Україна в контексті історичного розвитку Європи: підручник для студентів всіх спеціальностей / С. Ю. Боєва, В. Ю. Бузань та ін. Київ: Арт Економі, 2021. 304 с. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/41918>.
- 43.Україна радянська. Ілюзії та катастрофи «комуністичного раю» / Г. Єфіменко, Я. Примаченко та ін. Харків: КСД, 2017. 353 с. (Історія без цензури).
- 44.Український Гетьманат: нариси історії національного державотворення XVII–XVIII ст. У 2 кн. Київ: Інститут історії України, 2018. Кн. 1. 610 с.; Кн. 2. 580 с.
- 45.Чугуєнко М. В. (Пост)колоніальна війна як предмет сучасної філософії: Світоглядний сенс сучасної війни: евристичні можливості постколоніальної теорії. *Світоглядний сенс сучасної війни: соціогуманітарні аспекти: монографія* / за ред. В. А. Кротюка; М-во оборони України, Харків. ун-т повітр. сил ім. І. Кожедуба. Харків: Факт, 2024. 509 с. С. 51–73.

**Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше
методичне забезпечення**

1. Бібліотека імені М. Максимовича Київського національного університету імені Т. Шевченка. URL: <http://lib-gw.univ.kiev.ua>.
2. Іван Патриляк. Лекції. URL: <https://www.youtube.com/@UKRAINEHISTORY>.
3. Ізборник. Історія України IX–XVIII ст. Першоджерела та інтерпретації. URL:

lytopys.org.ua

4. Інститут історії України НАН України (Київ). URL: <http://www.institute@history.org.ua>.
5. Інститут історії України НАН України. URL: <http://www.history.org.ua>
6. Інститут українознавства імені І. Крип'якевича НАН України (Київ) URL: <http://www.inst-ukr.lviv.ua>.
7. Інститут української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського НАН України (Київ). URL: <http://www.gilan.uar.net/nasu/hiuass.html>.
8. Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України (Київ). URL: <http://www.filosof.com.ua>.
9. Локальна історія. URL: <https://www.youtube.com/@localhistoryUA>.
10. Наталія Яковенко. Лекції. URL: https://www.youtube.com/results?search_query=%D0%9D%D0%B0%D1%82%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%8F+%D0%AF%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.
11. Національна бібліотека України імені В. Вернадського (Київ). URL: <http://www.nbuv.gov.ua>.
12. Олексій Сокирко. Лекції. URL: https://www.youtube.com/results?search_query=%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%96%D0%B9+%D0%A1%D0%BE%D0%BA%D0%B8%D1%80%D0%BA%D0%BE.
13. Сергій Плохій. Лекції. URL: https://www.youtube.com/results?search_query=%D0%A1%D0%B5%D1%80%D0%B3%D1%96%D0%B9+%D0%9F%D0%BB%D0%BE%D1%85%D1%96%D0%B9.
14. Тімоті Снайдер. Становлення сучасної України. URL: <https://www.youtube.com/playlist?list=PLe6NcH-LB5H2zezH0m0ii9LGd4gaEA38A>.

5.Список використаної літератури

1. Воевідко Л. Організація самостійної роботи здобувачів вищої освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2018. Т. 2. № 25. С. 21–28.
2. Гладких Г. В., Шарова Т. М. Організація самостійної діяльності здобувачів вищої освіти засобами ІКТ. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 69, Т. 2. С. 70–74.
3. ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання / Нац. стандарт України. Вид. офіц. [Уведено вперше; чинний від 2016-07-01]. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. 17 с.
4. Зякун А. І. Викладання національної історії у вищих навчальних закладах України: Формування нового змісту. *Сумська старовина*, 2019. (54), С. 55–63.
5. Коротенко Д. В. До питання викладання історичних дисциплін в сучасних закладах вищої освіти України. *International scientific and practical conference «Political science, philosophy, history and sociology: development areas and trends in Ukraine and EU» (Wloclawek, Republic of Poland, October 30–31)*. Wloclawek: Izdevniec-iba «Baltija Publishing», 2020. С. 52–55.
6. Макогончук Н. В., Гевко О. І. Викладання історії України у вищій школі: інноваційні підходи. *Актуальні питання теорії та практики в галузі права, освіти, соціальних та поведінкових наук – 2022: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 10 черв. 2022 р.)*. Чернігів: Академія ДПТС, 2022. С. 35–38.
7. Методичні вказівки до семінарських занять з історії України: для студентів усіх спец. / уклад.: І. В. Дворкін та ін.; Нац. техн. ун-т «Харків. політехн. ін-т». Харків: НТУ «ХПІ», 2021. 48 с. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/54541>.
8. Методичні рекомендації для організації та проведення семінарських занять і самостійної роботи з курсу «Історія України» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня освітньо-професійних програм: «Біомедична електроніка та комп'ютерні системи», «Радіофізика, біофізика та комп'ютерні

системи», «Інформаційні технології керування складними системами» / уклад. М. Є. Домановська. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. 68 с.

9. Організація семінарських занять і самостійної роботи з курсу «Історія України» здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня освітньо-професійних програм «Астрономія», «Фізика», «Інформаційні технології (ІТ) в фізиці»: методичні рекомендації / Уклад. М. Є. Домановська. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2024. 60 с.
10. Степанков В. Проблеми формування методологічних засад концепту навчального курсу «Методика викладання історичних дисциплін у ЗВО» (з власного досвіду викладання). *Проблеми дидактики історії*. 2020. (11), С. 3–17.
11. Шалашна Н., Воронова Н. Основні напрямки інтегрування курсів історії України і української культури та всесвітньої історії у вищій школі. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2022, №. 1 (101). С. 33–42.
12. Шаров С. В. Самостійна робота як умова формування професійної компетентності майбутніх фахівців. *Сучасні тенденції розвитку української науки : матеріали Всеукр. наук. конф. (21–22 липня 2017 р., м. Переяслав-Хмельницький)*. Переяслав-Хмельницький, 2017. № 5. С. 35–38.

Електронне навчальне видання комбінованого використання
Можна використовувати в локальному та мережному режимі

Домановська Марина Євгенівна
Чугуєнко Михайло Віталійович

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ: ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ ВИМІР

Методичні рекомендації для підготовки до семінарських занять
і організації самостійної роботи
для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня освітньо-професійних
програм «Філософія», «Візуальне мистецтво і менеджмент культурних проектів»,
«Культурологія», «Політичні технології та аналіз політики»

В авторській редакції

Підписано до розміщення 28.03.2025. Гарнітура Times New Roman.
Обсяг 1,038 Мб. Ум. друк. арк. 1,35. Зам. № 104/25.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3367 від 13.01.2009

Видавництво ХНУ імені В. Н. Каразіна